

Մ Ա Հ Գ Ո Յ Ժ

✱ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԳԻՒՄՏ ԿԱՌԱՐ

Ներկայ 1902 թուականի սկզբին եւրոպացի Հայագէտները փոքրածիւ խումբը հետեւեալը և հայագիտութիւնը մի շատ զգալի կորուստ ունեցան լանձին Փրանսիացի Հայագէտ պրօֆէսոր Օգիւստ Կառիէրի, որ կտրճատե հիւանդութիւնից յետոյ վախճանուեցաւ Փարիզում անցեալ յունուար ամսի 14-ին՝ վաթսուն ու չորս տարեկան հասակում:

Օգիւստ Կառիէր— Փրանսիացի բողոքական ընտանիքի զաւակը ծնուած է 1838-ին իւր փառաւոր Հայրենիքի Նորմանդիա գաւառում, և հարկաւոր կրթութիւնը ստանալուց յետոյ՝ գնում է նախ ժընէվ և Լէիպցիգ աստուածաբանական ու լեզուագիտական ուսմանց մէջ հմտանալու համար, և ապա՝ աւելի կատարելագործուելու նպատակով, եթէ չեմ սխալուում 1868-ին, տեղափոխուում է Ստրասբուրգ, որ այն ժամանակ Փրանսիային էր պատկանում: Այստեղ շարունակելով լրացնել իւր ընտրած մասնագիտութիւնը նշանաւոր պրօֆէսորների առաջնորդութեամբ՝ ցանկութիւն և պատրաստութիւն է ունենում գրաւելու այս քաղաքի համալսարանի աստուածաբանական բաժնի տնօրէններից մէկը: Սակայն Փրանս-պրուսական պատերազմը վրայ հասնելով՝ բոլորովին արգելք է լինում նորան իրագործելու իւր այն ցանկալի նպատակը: Այնուհետեւ՝ խաղաղութիւնը վերահաստատուեց յետոյ, վերադառնում է Փարիզ, ուր հռչակաւոր Սորբոնի համալսարանին կից Ecole des hautes études կոչուած «Բարձրագոյն ուսմանց դպրոցում» 1871-ին ասորերէնի ու եբրայերէնի կրկնիչ - դասատու կարգուելով՝ շարունակում է դար-

ձեռք իւր սիրած մասնագիտութեանը վերաբերեալ սեփական լեզուներով զբաղուելի:

1873-ի ղեկտեմբեր ամսին էր, երբ Փարիզի «Արեւելեան լեզուների դպրոցի» քարտուղար պ. Մեդելուլին փոխարինեց նոյն պաշտօնում Օգիւստ Կառիէրը, որ մի և նոյն ժամանակ զբաղարանապետ անուանուելով՝ մի առանձին հոգս ունեցաւ նոյն դպրոցի արեւելագիտութեամբ հարուստ գրադարանը կարգաւորելու: Իսկ 1874 ի դպրոցական տարուայ հէնց սկզբից՝ վերոյիշեալ իւր բոլոր պաշտօնները վարելով հանդերձ, կամեցաւ նա ուսումնասիրել նոյնպէս հայոց լեզուն և այս նպատակով սկսեց հետևել նոյն Արեւելեան դպրոցի հայկական դասախօսութիւններին, որ շատ տարիներ շարունակ գիտնական հմտութեամբ առաջ էր տանում մեր պրոֆէսոր Եդ. Դիւլօրիէն, որի մահուամբ և Օ. Կառիէրը 1881-ին նորա պաշտօնակատոր կարգաւեցաւ:

Ահա թէ ինչ էի գրում ես այս ամսին «Արձադանք»ին Փարիզից 1883-ին (համար 29) երրորդ անգամ Ֆրանսիայի մայրաքաղաքում գտնուած ժամանակս՝

«Այժմ անշուշտ հետաքրքիր ու դանկալի է մեզ ամեն-
« քիս իմանալ, թէ ինչ վիճակի մէջ է գտնուում արդեօք Ա-
« րեւելեան բարձրագոյն դպրոցի հայկական լեզուի ամբիօնը
« կորստաբեր մահից լետով գիտնական հալադէտ մեր պրոֆ.
« Եդ. Դիւլօրիէի, որի կենդանութեան ժամանակ, որպէս և
« այժմ դպրոցիս վարչութիւնը իւր ձեռքից եկածը չէ խնա-
« լում, որ հալադիտութիւնը Ֆրանսիայում ընդհանրապէս և
« Արեւելեան դպրոցուս մասնաւորապէս առաջ դնայ այն ճա-
« նապարհով, որով աւանդաբար ընթացել է շնորհիւ գիտ-
« նական հալադէտ Ֆրանսիացիների միջնէ ներկայ ժամա-
« նակս և, լուսով ենք, ալուհետեւ ես իւր ահա այս պատ-
« ճառով արեւելագէտ ու միևնոյն ժամանակ հալադէտ պ. Օ.
« Կառիէր՝ դպրոցիս քարտուղարը, որ Սօրբօնին կից բարձ-
« րագոյն ուսման դպրոցի մէջ ես երբայական և ասորական
« լեզուների դասատու է, լիշեալ Արեւելեան դպրոցի պրոֆէ-
« սորների և վերատեսուչ պ. Շէֆէրի հաւանութեամբ և ընտ-
« րութեամբ հասարակաց կրթութեան միջնատրից նշանա-
« կուած է հայկական լեզուի դասախօսի պաշտօնակատար
« 1881-ից ի վեր Պ. Կառիէրին է նոյնպէս լանձնուած թարգ-
« մանելու և աւարտելու «Ստեփաննոս Ասողիկ Տարօնացու
« ընդհանուր պատմութեան» երկրորդ հատորը, որ պիտի լուս-
« տանէ դպրոցիս հրատարակութեամբ, լինչպէս որ ստիչ»

« պատմագրիս առաջին հատորը, ֆրանսերէն թարգմանուած
 « ու բացատրուած ծանօթութիւններով հանդերձ հանգու-
 « ցեալ եղ. Դիւօրիէի ձեռքով, լոյս տեսաւ նորերս դար-
 « ձեալ լիշեալ զպրոցիս հրատարակութեամբ: Այս աշխատու-
 « թեանը թարգմանիչ պ. Կառիէրը կաւելացնի մի ներա-
 « ծութիւն Ասողիկի պատմութեան և մի համառօտ անդե-
 « կութիւն կըտայ պրօֆ. եղ. Դիւօրիէի կեանքի և աշխատա-
 « սիրութեանց մասին: Մեր հանդուցեալ պրօֆէսորի լաջորդը
 « ղրաղուած է նմանապէս յօրինելու մի քերականութիւն
 « հայոց լեզուի ֆրանսիացիների համար, որոնք մինչև այժմ
 « Պէտէրման հայագէտի քերականութեան վրայ էին ուսա-
 « նում հայերէնը, քերականութիւն, որ լատիներէնի միջ-
 « նորդութեամբ աւանդելով հայոց լեզուն ֆրանսիացիներին
 « շատ անլարմարութիւն ունի... Այս աարի սեպտեմբերին
 « Հոլանդիայի Լէյդէ քաղաքում գումարուելու Արևելագէտ-
 « ների միջազգային ժողովին մասնակցելու է նոյնպէս պ.
 « Կառիէրը Ֆրանսիայի կողմից, որպէս քարտուղար և դա-
 « սախօս Փարիզի Արևելեան զպրոցի: Սորան է լանձնուած
 « իշխալ ժողովում ներկայացուելու և կարդացուելու պատ-
 « մական լիշատակարանների օրագրի կազմելը, որի թեր-
 « թերում մեր նոր հայագէտը մուծել է իւր մի նոր աշխա-
 « տութիւնը հետեալ վերնագրով՝ «Արձանագրութիւն հայ-
 « կական մի տապանակի կամ Մասնատուի», որ պատմա-
 « կան մի շատ հետաքրքիր լիշատակարան է և պատկանում
 « է տասներեքերորդ դարու ժամանակներին Կիլիկիայի հա-
 « լոց . . . »

Այսպէս ուրեմն հանգուցեալ Օ. Կառիէրը այն ժա-
 մանակից սկսած շարունակելով թէ ի պաշտօնէ և թէ
 ուսումնասէր հրապուրմամբ զբաղուիլ հայագիտութեամբ՝
 շաբաթը երկու անգամ դասախօսելով հայոց լեզուն ու
 զպրութիւնը Փարիզի Արևելեան զպրոցի մէջ քսան տա-
 րուալ ընթացքում, վերջին տարիները գրաւուեցաւ
 մանաւանդ պատմա-քննադատական հետազոտութիւն-
 ներով, որոնց նիւթն էր գլխաւորապէս Մովսէս Խո-
 րենացին և իւր պատմութիւնը: Այս հետազոտութիւն-
 ներն էին, որ առաւելապէս հռչակեցին հայ բանասի-
 րութեան և առհասարակ հայագիտութեան մէջ գիտ-
 նական անունը պրօֆէսոր Օ. Կառիէրի, որի բազմամեայ
 ուսումնական գործունէութեան մանրամասների վրայ
 խօսելը այստեղ մեզ շատ հեռու կը տանէր: Մի կողմն
 թողնելով նոյնպէս հանգուցեալի և ներկայ գրութեան
 հեղինակի միջև փոխանակած բարեկամական մասնաւոր

նամականքի նիւթը դրական այլ և այլ բովանդակութեամբ՝ առաջ բերենք ի ստորև երբեմն մեր դասընկեր ցաւալի Կառիէրի հրատարակած գործերը, որ մեզ յայտնի են ահաւասիկ — 1) Histoire universelle, par Etienne Agoghig de Daron, 2-ème partie traduite de l'arménien — II-րդ հատ. Ընդհանուր պատմութեան Ստեփաննոս Տարօնացու. 2) Inscription d'un Reliquaire arménien de la collection Basilewski — Արձանագրութիւն հայկական մի մասնատուփի Բազիլիսկու հաւաքածուից քաղած. 3) Grammaire arménienne par M. Lauer, traduite, revue et augmentée d'une chrestomathie et d'un glossaire — Քերականութիւն հայոց լեզուի Մ. Լաուէրի Ֆրանսերէն թարգմանած, վերաբննած և լրացրած հատընտիր հատուածներով և բառգրքով. 4) Notice historique sur l'Ecole des langues orientales — Պատմական համառօտ տեղեկութիւն Արևելեան լեզուների դպրոցի մասին. 5) Moïse de Khoren et les Généalogies patriarcales — Մովսէս Խորենացին և նահապետական ծննդաբանութիւնները. 6) Nouvelles sources de Moïse de Khoren — նոր աղբիւրներ Մ. Խորենացու. 7) La légende d'Abgar dans l'histoire de Moïse de Khoren — Աբգարի զրոյցը Մ. Խորենացու պատմութեան մէջ. 8) Les huit sanctuaires de l'Arménie payenne, d'après Agathange et Moïse de Khoren — Հեթանոս Հայաստանի ութը մեհեանները ըստ Ագաթանգեղոսի և Մ. Խորենացու. 9) Dictionnaire Latino-Arménien d'après un ancien manuscrit — Լատինահայ բառարան օրինակած մի հին ձեռագրից. վերջապէս 10) Հայերէն լեզուով գրած և «Բանասէր» հանդիսի մէջ զետեղուած «Լևոն V-րդի ընծայեալ Վարդն Ոսկեղէն» վերնագրով յօդուածը և այլն, և այլն:

Տեղւոյս լրագիրներին հաղորդեցին Փարիզից, թէ հանգուցեալ պրոֆէսոր Կառիէրին յաջորդել է արդէն, որպէս նորա պաշտօնակատար նոյն Արևելեան դպրոցում, երկտասարդ լեզուաբան-հայագէտ պ. Ա. Մէլիէ, որ նոյնպէս դասաւանդ է Սօրբօնին կից «Բարձրագոյն ուսմանց դպրոցի» մէջ համեմատական լեզուագիտու-

թեան: Պ. Մէլիէն, որ արեւելագէտ բանասիրութեանը լայտնի է արդէն իւր մասնագիտական յօդուածներով և որ ուսումնական նպատակով ճանապարհորդութիւններ ևս արած է՝ անծանօթ չը պիտի լինի կարծեմ թիֆլիսաբնակ մեր մի քանի հայ բանասէրներին ևս, որոնք առիթ պիտի սուենային տեսնելու նորան և ծանօթանալու մեր քաղաքում ներկայիցս 4—5 տարի առաջ:

Սրտանց ցաւելով այն զգալի կորուստի վրայ, որ ունեցաւ հայագիտութիւնը յանձին Ծ. Կառիէրի, մի և նոյն ժամանակ հոգով բարեմաղթում ենք ամեն տեսակ բարի ու շնորհաւոր յաջողութիւն երկտասարդ հայագէտ ա. Մէլիէին իւր այդ նոր պաշտօնում:

Շ. ՅԱՐՈՅ.

✱ ԱՂԵՔՍԵՆԴՐ. ԵՐԻՅԵԱՆ

«Լուսաւորի ներկայ համարը հրատարակուելու վերայ էր, երբ մի տխուր գոլժ հասաւ մեզ. փետրուարի 21-ին, առաւօտեան 7 ժամին, երկարատեւ հիւանդութիւնից լետով, վախճանուեցաւ Թիֆլիսում ամենքին ծանօթ կովկասագէտ Աղէքսանդր Երիցեանը 62 տարեկան հասակում:

Հանդուցեալը գիմնադրական կրթութիւն ունէր և բարձր ուսում չէր ստացել, բայց, ինչպէս լատինի է, իւր ինքնակրթութեամբ և տոկուն աշխատութեամբ, զարգացման այն բարձրութեան է հասել իւր մասնագիտութեան նկատմամբ, որ շատ և շատ համալսարանական դրագէտներ պատիւ էին համարում դիմել նորան և օգտուիլ նորա անբաւ հմտութիւնից:

Երիցեանի գործունէութիւնը զրակաւն ասպարիզում ընդարձակ էր և բեղմնաւոր. նա աշխատակցել է տեղւոյն հայ և ռուս գրիթէ բոլոր թերթերին, բայց նորա լաւագոյն աշխատութիւնները տպուել են «Փորձի» և «Արձագանքի» մէջ, որոնց մշտական և եռանդուն աշխատակիցն էր մինչև նոցա դադարումը:

Բացի դոցանից Երիցեանը թողել է և շատ աշխատութիւններ առանձին զրփերով, որոնց մէջ ամենից աչքի են: